

„Een riet van den wind heen en weder bewogen.“

Als nu de boden van Johannes weggegaan waren, begon hij tot de scharen van Johannes te zeggen: „Wat zijt gij uitgegaan in de woestijn te aanschouwen? Een riet, dat van den wind ginds en weder bewogen wordt? Luc. 7:24.

Het riet en de ak spreken in hun tegenstelling ons karakter toe, hebben met opzicht tot ons karakter ons iets te zeggen.

Want wel heeft de onbewuste natuur van een boom of plant geen denkenvermogen, en kan ze dus ook zelf geen gedachte onder woorden brengen; maar toen God haar schiep heeft Hij zelf veleerle wijsheid in haar uitgedrukt; allerlei gedachte in haar lichaams; heel een reeks van mysteriën in haar uitgesproken. En wat God zoodoende op het blad der natuur schreef, dat kunnen wij er van af lezen, omdat God den mensch de rede inschiep toen Hij hem schiep naar Zijn beeld.

Onze vaderen wezen hierop in hun Belijdenis. Gevraagd door welke middelen wij God kennen, gaven ze ten antwoord, dat wij God kennen door twee middelen: door de Natuur en de Schriftuur. En wat die Natuur aangaat, betrugden zij, dat alle schepselen zijn als letterkens, die ons Gods wijsheid en almachtigheid te verstaan geven.

Dat de Natuur, en zoo ook het plantenrijk, ons toespreekt over God, belijdt dan ook heel Christus' kerk. De „leliën des velds“ zijn daar toe door Jezus zelf in zijn aangrijpend woord over de pracht van Salomo's kleeding verheerlijkt. „Aaniet de leliën des velds, hoe ze bloeien; ze arbeiden niet en spinnen niet, en nochtans zeg ik u, dat ook Salomo in al zijn heerlijkheid niet is bekleed geweest als één van deze.“

Reeds in zulk woord maakt Jezus een overgang van God op ons zelve. De leliën des velds verkondigen ons Gods majesteit, maar tegelijk spreken ze ons toe, „dat wij niet bezorgd zullen zijn.“

En hierop wordt minder gelet. Dat in heel de Schepping de voetstap des Almachtigen staat afgedrukt, voelt en spurt en merkt elk kind van God. Maar dat er in die blinde, doove en stomme natuur ook leerling en vermaan voor onszelf ligt, belijdt men veel minder. Van de dieren weet men dit, omdat Salomo ons op de mier en Jezus ons op de klokken wees. Maar door bosch en veld kan men jaren wandelen, zonder dat uit boom en plant iets voor onszelf belusteld wordt.

Toch is dit niet naar de Schrift, ook al denken we slechts aan riet en ak, om nu van den winstok en zijn ranken te zwijgen. Of spreekt de Schrift niet van „eikenboomen der gerechtigheid“ en van de palmen die in de voorhoven onzes Gods groeien; en wijst Jezus, van Johannes den dooper sprekende, niet bij tegenstelling op het riet, dat van den wind heen en weder bewogen wordt?

Een aangrijpende natuur-symbool, die rechtstreeks doordringt tot ons karakter.

Vastheid en standvastigheid van karakter verbeeldt in den eik, die de stormen tart, slaphed en zwakheid van karakter beschamen ons voor oogen gesteld in het op en neder gewalpte riet.

Waarom ligt dit nu, dat in het karakter van den één staat schijnend gegoten, tegenover het vaardloosheid van ander karakterloosheid? Stellig komt hierin aanleg en inborst uit. Niet allen worden eender geboren. Reeds verschilt in dit opzicht de vrouw van den man. Maar ook onder mannen verschilt het bij volk en volk. Die in het noorden wonen, vertoonen gemeenlijk meer vastheid van karakter dan die de weelde der zon in zuidelijker streken genieten. Van de volken gaat dit onderscheid op de geslachten over. Jacob, zijn zonen op zijn sterfbed regende, toemt in Juda „den leeuwewelp“, en teekent ons Nathali als „de losgelatene hinde“. En van de geslachten gaat dit verschil dan door tot op de enkele persoon, ja, tot op de zonen van eenzelfde gezin. Steeds op eenzelfde lijn vast doorgaande de één, onverzettelijk en volhardend, de ander daarentegen weeklijk in zijn golvingen, nu zus uitkomend, en dan zóó.

Hierin spreekt verschil van temperament. God schept ons niet naar één vast model, maar een ieder anders. Nog minder dan er twee gelijke bladen zijn aan eenzelfde boom, vindt ge twee menschen die als twee druppelen waters op elkaar gelijken. En juist in die verscheidenheid zoekt God de verheerlijking van de harmonie. Alleen maar, de zonde heeft dit verergerd, heeft die verschillen en ongelijkheden verscherpt, en daardoor de evenredigheid van de harmonie doen te loor gaan, zoodat bij den één zijn vastheid van gang in halstarrigheid ontaardt, en bij den ander zijn inschikkelijkheid omslaat in een beginsel van onrust en ongeduld.

En dit nu maakt, dat ge er niet van af zijt, met te zeggen: Zoo is mijn aanleg, en zoo ben ik, maar dat ge op uw aard te merken hebt, om wat overhangt recht te buigen en op te heffen wat inzinkt.

Nu voelt ieder, dat tot de „eikenboomen der gerechtigheid“ gerekend te worden, een eere is, en dat het uw karakter deert, zoo ge zwijgt als het riet; en dat alzo vastheid van karakter, door al wie vroem voor God wil leven, moet worden aangekweekt.

Joannes de Dooper staat hier tegenover de leidslieden van Jeruzalem.

Wat wilden die leidslieden? Ze waren orthodox, o, gewisselijk maar ze wilden dat men zich voegen zou naar de bestaande toestanden, zich schikken zou naar de geldende vooroordeelen. De machtigen in den Staat, de aanzienlijken in het gemeene leven moesten worden ontzien. Tegenover het volk des lands kon men rechtvaardig doorgaan; maar zoo dikwijls men met wie den toon aangaf in aanraking kwam, moest alle botsing vermeden worden, en heil gezocht in plooiën en schikken.

Dat hadden ze gehoopt dat ook de Dooper doen zou. En had hij dat maar gedaan, hoe ze hem op de handen zonden gedragen hebben; hem als Elias die komen zou, hebben verheerlijkt!

Maar dat deed Joannes niet. Van zulk een riet, dat door den wind van men schenking heen en derwaarts bewogen wordt, had hij zoo niets.

Wel zinkt hij zich naar leders toestand, en sprak het landvolk en den krijgsknecht en den tollenaar ieder naar zijn aard toe, maar in zijn roeping bleef hij onverzettelijk; de lijn waarlangs hij voortschreed, was een rechte lijn; en of het een arme des lands of een Pharizeer uit

Jeruzalem in zijn staatskleed was, zijn karakter bleef wat het was, en op het stuk van beginsel verstond hij geen schipperen.

Zelfs trok hij zich naar de woestijn terug, om het gevaar van verleiding te ontloopen.

En alleen daardoor is hij de grootste uit vrouwen geboren vóór Jezus' komst gebleken. Er was in hem iets van de rotsen-natuur; en, de Pharizeen bespottend, spreekt Jezus het uit: „Van een riet had Joannes zoo niets.“

Nu is in onze dagen dat gevaar van als een riet te zijn, nog zooveel ernstiger dan toen.

Bijna ieder klaagt er over, dat we lijden onder *schwaarte van karakter*. De lofzingers onzer eeuw komen er telkens voor uit, dat het staal in den man ontbreekt. En nog van de Parijse tentoonstelling klaagde een harer wuiste zonen, de publicist Claretie, dat heel die uitstalling een geslacht verried, dat leed aan slaphed en gemis aan pit, en dat ons roepen zijn moest om een beteren tijd, die ons weer vastheid van karakter zou brengen.

Daarom nu lijden ook wie God kennen. De verleiding om te geven en te nemen, om te schikken en te voegen, om te schipperen en te plooiën, is zoo bijna overweldigend geworden; reeds daardoor dat we zooveel minder afgesloten leven, maar op alle manier doorrengemengd zijn met allerhand geesten in allerlei verkeer, en dat de gunst van wat de menschen zeggen zoo overmachtig is geworden.

Zit er nog karakter in der Christenen belijdenis? Spreekt er nog karakter uit hun optreden? En als er nog karakterstaal schijnt te glanzen, stuit ge dan bij nader onderzoek niet telkens op zonderlingheden en op gewone koppigheid, die van wezenlijke karaktervastheid en gestaalde volharding u weinig anders leveren dan de lachverwekkende of zondige caricatuur.

Oefening, wel bewuste, ingespannen oefening is daarom zoo noodig. Reeds bij opvoeding en onderwijs moet veel meer dan daver op de vorming en het vastmaken van het karakter worden aangestuurd.

Maar ook daarna, te midden van de woeling des levens, moet die oefening rusteloos worden doorgezet. Om ons heen deinen en golven de baren van het leven, en wec hem die daarmee op en neer zwakt. Een kind van God moet in het „*sacris tranquillitas in undis*“, d. i. in het rustig als een rots vastliggen te midden der jagende golven, zijn kracht vinden.

Wat karakter is in Paulus niet? In een Augustinus? In een Calvin? Wat vastheid van karakter in een kind van God als Groen van Prinsterer?

Daarom nu is zelfbeheersching in eigen leven onmisbaar. Opzettelijke oefening van wilskracht. Samenvatting van ons leven onder eenheid van roeping. Diep leven bovenal.

De eik staat vast, omdat zijn wortelen zoo diep in den grond boren. Het riet kan geen kracht krijgen, omdat het bijna worteloos is.

En nu is de oppervlakte wel verleidelijk. Ze is zoo klaar, zoo vol tint en zoo schoon. Maar wie in die oppervlakte leeft, wordt zelf oppervlakkig, en drijft mee af, ook al spartelt hij tegen.

Hij spartelt, maar worstelt niet, omdat de heerlijke drijfkracht der beginselen zijn lieft niet won.

En zoo komt het, dat de „eikenboomen der gerechtigheid“ al minder worden, en dat de riethalmen van elke overdekken.

En dat in een tijd, nu Christus kerk voor een worsteling op leven en dood staat.

Och, dat dan toch elk onzer het verstand, hoe inbuiging van zijn eigen karakter de heersche van den levenden God verzwakt, en hoe het ook zijn roeping is, om door vastheid van karakter de slagorden des Heeren te sterken.

Amsterdam, 1 Februari 1901.

Terug naar den Christus.

We mogen ons het genoegen niet onzeggen, aan onze lezers iets uit de schitterende resumée voor te leggen, die Dr. Schaepman in het jongste nummer van zijn *Chronica van Leo's Encycloëd over Jezus Christus den Verlosser* gaf.

In Christus is alle heil voor de enkelen en de velen, en wie Hem voor zichzelf verworpen, werpen de mensheid in den orkaan der vernieling terug.

Zij, die zich bewegen op valsche wegen, worden door den golfslag der dwaling steeds verder weg geslingerd van de gewenschte kust. Wordt het zuivere en echte licht der waarheid verworpen, dan worden de geesten verduistert en de ellende der booze meeningen verduistert de ziel. Hoe kan er hoop op genezing blijven bij hen, die den aanvang en de bron des levens loochenen? Welnu, de weg, de waarheid en het leven is Christus eeniglijk. „Ik ben de Weg, de Waarheid en het Leven.“ Wie Hem verworpen, verwerpt de drie middelen tot alle heil!

Het einddoel van alles en allen is God en het gehele leven is een opgaan, een pelgrims-tocht tot Hem. Christus is de weg; niemand komt tot den Vader dan door Hem. De weg door Zijn genade, die niet werkeloos mag blijven. Die niet werkeloos blijft, wanneer men onderhouden Gods geboden. Dit is geen lichte taak, dit is zware arbeid. Maar om Christus wil en met Christus' genade moet het worden volbracht. Hij, die door Zijn geboden zelfverzekering van ons vordert, heeft zelf het kruis opgenomen. Dragen en volharden is het menschenlijkt lot. Zoo hebben 'treds de ouden geleerd: de menschenlijke waardigheid hangt aan het gebieden van het hogere over het lagere.

De mens is niet zichzelf een weg en wet. Die uitspraak komt voort uit zelfzucht, zij kent geen liefde, geen offer. De mens gebiede, maar door Jezus Christus; God dienen is de voorwaarde van 's menschen heerschappij.

Wat geldt voor de personen, geldt ook voor de Staten, wat geldt voor den enkele, ook voor de gemeenschap. De wet van Christus moet gelden ook voor het openbaar leven. Verwerpt men deze wet, dan verdwijnt de reden van bestaan der menschenlijke gemeenschap. Die reilen van bestaan is, dat de burgers door gemeen streven het natuurlijk goed verkrijgen, maar op een wijze die zich voegt naar het leiden tot het hoogst en eeuwig goed. Zonder Christus is er geen ware leiding, geen veilig volgen, geen vaste weg.

Want Christus is niet alleen de Weg, maar ook de Waarheid. Christus is in Zijn wezen de Waarheid; Hij is het Woord Godswezenlijk een, eeuwig. Door Christus spreekt de waarheid; sprake en woord zijn één. De rede kan knachtens haar natuur heerschen over een rijk en onmetelijk gebied, maar binnen dat gebied behoort zij te blijven en Christus' gezach te eerbiedigen.

Zij heeft niet alleen te zoeken en te kennen, maar ook aan te nemen en te leeren. Van leerstellingen niet willen weten is de christelijke openbaring doemen tot nietigheid. De christelijke openbaring is noodig, want veel en het hoogste ligt van nature boven de macht en het bereik der menschenlijke rede. Door de openbaring aan te nemen, verkrijgt de menschengeest het goed waarnaar hij van nature streeft en tevens de vrijheid. De ware vrijheid immers. Wie deze verwerpt, kerkert zichzelf in een engere ommuring van wetenschap; boeit zich in ketens van menschenlijken waan.

Gehoorzaamheid, onderwerping aan Christus' gezach is hier de wet. Zonder deze komt men niet tot de Waarheid. Deze wet is hard; kwetst zij de hogere zucht van onzen geest? Het Christendom vordert zoo van den wil als van den geest een groote kracht tot dragen. Het Kruis is de wet van ons leven.

Leven te zijn is alleen Gods wezen. Alle andere wezens deelen in het leven, zij zijn het leven niet. Christus is het leven; God uit God. Door het Woord is alles geworden in de natuur. Door den Christus is alles geworden in de genade. Het leven in de genade is leven in de gerechtigheid. De rechtvaardige echter leeft door het geloof. Het geloof is van Christus door de Kerk. Wie zonder dat geloof gerechtigheid meent te kunnen bezitten en naleven, hij zie om zich naar wat die het geloof verachtende menschenleugde vernag.

De schildering is overweldigend, aangrijpend. Het eind der eeuw gelijkt in die schildering op den aanvang der schepping: alles was woest en ledig en de duisternis was op den afgrond.

Toch wordt die menschenleugde maar te hoog gehuldigd en verheven. Waar is de redding? De wereld keert tot Christus, den Weg, de Waarheid en het Leven, terug.

Aan dien terugkeer moeten al de leerlingen van Christus arbeiden. „Acht dit uw beste werk: in de ziel der volken de volle kennis van Christus en als Zijn geheele verschijning uitbeelden en ingroeven, licht werpen over Zijn liefde, Zijn weldaden, Zijn instellingen, en dat door de pen, door het woord, en dat in de lagere scholen, in de hogere, in de toespraak, overal waar zich de gelegenheid biedt. Genoeg heeft de schare gehoord van de rechten der menschen; nu verneme zij eindelijk van de rechten Gods.“

Maar naast de prediking kome het gebed tot Christus opdat Hij gedene Zijner woorden: „En ik, als ik van de aarde zal verhoofd zijn, zal allen tot mij trekken.“

In dit bezidele stuk moge hier en daar iets niet naar ons beziën der zaak zijn uitgedrukt, toch zal het ook in onzen kring stichten, omdat het in vernieuwde bewondering en aanbidding voor den Christus Gods de knie kan doen buigen.

Kras en onjuist.

Een vorig maal wees de *Heraut* er op, hoe Dr. Kromsigt van Rotterdam, volgens een verslag in de bladen, de executie van Servet voor zijn rekening had genomen.

Thans voegen we er aan toe, dat dit, altoos volgens denzelfden verslaggever, verdedigd werd met de opmerking, dat belediging van den aardschen Koning in alle landen zwaar gestraft wordt, en dat het daarom niet dan billijk kan heeten, dat ook de belediging of de hoorn aan de hoogste Majesteit aangedaan, met de hoogste straf gestraft worde.

Dat is ook zoo, en zelfs verstaan we niet, hoe er iemand zijn zou, die aan God geloof, en hier anders over denken zou. Zijn straf niet ontgaan, en even zeker zal die straf de hoogste straf zijn.

Alleen maar, de hoogste straf is niet de executie op het schavot. Ze is de eeuwige verdoemenis.

En ook, rechter hierover is niet de aardse rechter, maar de Rechter van hemel en aarde, de gehoorde God zelf.

Wel kan de hoogste Rechter ook den rechter op aarde opdragen, den schuldige, die zich tegen zijn God vergreep, ook hier reeds op aarde te straffen; en onder Israël is dit dan ook metterdaad geschied.

Doch toen had God aan Israël ook zijn bepaalde wetten daarvoor gegeven, de gevallen bepaald, en de straffen vastgesteld. Voor elken hoorn tegen God altoos de doodstraf, en altoos de doodstraf door steening.

Ongetwijfeld zouden onze aardsche rechters dan ook evenzoo moeten handelen als de rechters in Israël, indien ze gelijken last en gelijke aanwijzing ontvangen hadden. Maar dat juist hebben ze niet.

Onzer is niet de *Theocratie*. Die bestond in Israël, maar niet bij ons.

Hoe wil men dan waarmaken, dat onze Overheden, zonder zulk een last en zonder zulk een aanwijzing, doen moeten, wat zelfs in Israël, met dien last en met die aanwijzing, zoo bijna onmogelijk bleek?

Of staat het niet vast, dat zelfs de geheele omgeving van Jeruzalem zoo goed als verpest was door openlijke afgoderij, en dat zelfs Israël's derde Koning, de groote Salomo, openlijk deze afgoderij duldde en bevorderde?

„Gratie“ of „Genade.“

Men vraagt ons, waarom we aan de uitdrukking „Gemeene gratie“ boven die van „Algemeene genade“ voorkeur geven.

We doen dit, om te voorkomen de verwarring die anders ontstaat tusschen deze „Algemeene genade“, en de „Algemeene genade“ van hen, die hieronder „zaligmakende genade“, in voorbereiden den universalistischen zin verstaan.

En ook, omdat op het terrein van het burgerlijk en natuurlijk leven het woord *gratie* meer in gebruik is dan het woord *genade*.

De Koningin regeert, zeggen we, bij de *gratie* Gods, niet bij de *genade* Gods. Zoo spreken we van „gratie vragen“, niet van „genade vragen.“ Zoo sprak men vroeger

van „gratie van huur“, van „gratie van lasten.“ Nu nog van uit iemands *gratie* zijn. Bij weduwen van „een jaar van gratie.“

Daar nu en de duidelijkheid en het spraakgebruik hier in eenzelfde richting wezen, zijn wij dien dubbelen wenk gevolgd. Men zie verder het *Algem. Ned. Woordenboek*, en het *Mid. Ned. Woordenboek* op de woorden *gratie* en *gracie*.

Voorts schreven we „gemeene“ voor algemeene, daar gemeene beter bij het oudere woord voegt. Zoo spreken we nog van: Gemeene best, gemeene zaak, gemeene accord, voor gemeene rekening, gemeene deeler, gemeene vijand, de gemeene weg, gemeene goed, door den druk gemeen maken enz.

Roman-literatuur.

IV.

Het rangschikken van de Roman onder het episch dicht of heldendicht, zal thans onze lezers reeds minder bevreemden. Iets waaraan nog zij toegevoegd, dat het gemeene spreken van „de held of de heldin van een roman“, de heugenis van de innerlijke verwantschap tusschen *Heldendicht* en *Roman* zelfs in den burgerkring nog bewaard heeft.

Vat men dan ook eenmaal goed, dat *dichten* met *verdenken* samhangt, en dat een Roman bekend staat als een „*verdict* verhaal“, waarin een held of heldin de plaats der eer inneemt, dan is reeds hiermede, de afstand, van het *Heldendicht* tot het *verdict* verhaal van een *held*, tot in het onnadankend spraakgebruik overbrugd.

Toch is deze heugenis in het spraakgebruik ons niet genoeg. De taal geeft uiting aan het gedachte en doorleefde, maar de werkelijke saamhang komt uit het gedachte en doorleefde zelf, en niet uit de taal op.

Keeren we daarom tot de zaak zelve terug, waaruit het *Heldendicht* opkwam, om het voelbaar te maken, hoe uit diezelfde realiteit later ook de Roman geboren werd.

Gelijk ons bleek, onderstelt het *Heldendicht* drieërlei. Ten eerste, dat er een machtig *stuk leven* doorworsteld zij, dat in hoogte mate de belangstelling wekt. Ten tweede, dat we zelve *buiten staat* zijn, dat *stuk leven* in zijn eenheid, volheid, en rijke betekenis vast te houden. En ten derde, dat God ons een *dichter* schenkt, die dieper dan wij zelve dat *stuk leven* vat, het artistiek in zijn eenheid zet, en het ons uitzingt in het blijvende, duurzame, de tijden trotseerende woord.

Ook bij het *Heldendicht* is alzo rijm en maat instrument, niet het wezen der zaak. Aangegrepen middel, geen gekozen doel.

Geft nu ook de edeler Roman ons deze zelfde drie: 1°. dat het een *stuk menschenlijks leven* uitstalt, dat onze belangstelling wekt; 2°. dat er sprake is van een *stuk leven* dat wij zelve niet voor ons hebben en niet voor ons hebben kunnen; en 3°. dat er een kunstenaar opstaat, die ons dat *stuk leven* schildert in het woord; — dan springt het in het oog, hoe bij *Heldendicht* en *Roman* beide eenzelfde behoefte spreekt, een gelijke taak ondernomen wordt, en een gelijksoortige stof de taak aanwijst, en dat de afwezigheid van rijm en maat bij de Roman, haar verwantschap met het *Heldendicht* niet kan teniet doen.

Toch is het hier de plaats, om op die afwezigheid of aanwezigheid van rijm en maat nader licht te doen vallen.

De naam *Roman* hangt er mee saam.

Roman toch komt van de *Lingua Romana*. Het is een *stuk der verdichting*, niet in de deftige, hoogste taal, maar in die volkstaal, die men de *Romana* noemde.

En al kennen wij in onze moedertaal dat verschil tusschen hoog en lage taal niet in de mate der oude Galliërs, als land met koloniën, hebben ook wij toch wel van zulk taalverschil gehoord.

Nog onlangs plaatsten we een *stuk* van den heer Jansz, van Java, waarin hij ons waarschuwt, om voor den arbeid der zending niet het *hoog-Javaansch*, maar het *laag-Javaansch* te kiezen, en hij deed ons daarbij gevoelen, waarin het onderscheid tusschen de *hooge* en de *lage* taal der Javanen bestond.

Hun *hooge* taal is de deftige, de plechtige, de fijn-gevondene, de euphemistische, de veredelde taal voor de hooge kringen op Java. Het is de taal, die op een afstand houdt, die het gemeenzame uitsluit, die waakt tegen te gewaagde intimiteit.

Het *laag-Javaansch* daarentegen is de taal, waarin hart tot hart komt, waarin gelijken elkanter naderen kunnen, waarin de gemeen zame omgang uitdrukking vindt.

Dit onderscheid is nu op Java zeer sterk en ver gedreven.

Op Java ontwikkelde zich eertijds een hoog aristocratisch leven. Heerschers en beheerschten leefden op magtigen afstand van elkander, en de heerschers zochten er hun sterkte in, om alle gemeenzaamheid van de zijde der beheerschten af te snijden.

Daarbij kwam, dat de Javaansche aard naar sijnheid van vormen vroeg. Wij, Nederlanders, vooral staan hierin verre bij hen achter. Vooral in die residentien van Java, waar de oude levensstoon zich zuiverder wist te handhaven, is de gratie nog een macht. Wij zijn plomp en vormloos van aanleg, en ons kost het inspanning ons in fijner vormen te bewegen. Zie maar eens wat moeite het ten onzent een gewoon burgerman kost, zich voor korte wijle op audientie te voegen naar de fijner vormen van het hofleven. Den gewonen Nederlander gaan die vormen niet dan gedwongen en onnatuurlijk af, en wat aan den edelman ten onzent zulk een voorsprong geeft, is juist dat hem die fijner vormen als aangeboren en aangeleerd zijn.

Maar dit juist is op Java zoo geheel anders.

De oude, echte, onverbasterde Javanen is gradeus in heel zijn optreden, in de beweging van heel zijn lichaam, in de uitstrekking van zijn arm, in de wenteling van zijn hand, tot in het plooiën van zijn vingers. Zelfs onze edelheeren en edelvrouwen zijn bij de Javanen vergeleken stijf.

Is nu de taal de uitdrukking van de persoonlijkheid, dan is het te begrijpen, hoe op Java ook het verschil van de deftige en de gemeenzame taal veel grooter afstand toont dan onder ons.

Ook wij hebben wel een hoog- en een laag-Nederlandsch. We voelen zeer goed dat de taal der Academie, de taal van den kansel en de taal in de kringen onzer edelen, fijner en gekuischter is, dan de taal van de sociëteit en de taal die aan de huistafel in den burgerkring wordt gesproken; maar beide hebben zich toch niet als zelfstandige talen ontwikkeld.

Dat is wel zoo op Java, en dat was ook het geval met de volkstaal der Galliërs, de dusgenaamde *Lingua Romana*, die uit den soldatenkring was opgekomen; en terwijl nu voor edeler dichtsoort steeds de *hooge* taal uit die tijden gekozen werd, koos men voor het volkeliëd en voor den volkszang de *Romana*-taal, en vandaar verkreeg zulk een *verdict* verhaal in de volkstaal den naam van *Roman*.

En wel waren oorspronkelijk ook die *Romans* nog op maat en met rijm, maar toch hing die overgang van het echte, oude Epos tot de *Romance* feitelijk reeds met het verschil tusschen wat men poëzie en proza noemt, saam.

Drieërlei oorzaak werkte hierop in, die ge wel hebt te onderscheiden.

De eerste school hierin, dat het woord vanzelf in maat uitgaat, als het gevoel meer bewogen is en golt; terwijl het woord promatisch uitkomt, zoo het vrucht is van het bereidende denken.

Nu toont alles, hoe veel meer men vroeger uit het gevoel, minder uit het denken leefde, en hoe, met name sinds de Middeleeuwen ten einde liepen, het gevoelsleven in ons gestremd is, en het denkend leven de overhand verkreeg.

Dat verschil kwam zelfs uit in de wijze van spreken. Wij speken *houderig*, onze vaderen spraken *angerig*; iets wat nog in hun proza naklonk. Wie b. v. de taal van onze Confessie en van onze formulieren voor het Avondmaal enz., vergelijkt met de taal der Dortsche Canones, voelt terstond, wat in die halve eeuw taal en stijl aan zoetvloeiendheid verloren hadden. En wie b. v. ooit een Jood zijn Hebreuwschen bijbel hoorde lezen, hoorde aanstonds, hoe hij bij dat lezen niet spreekt, gelijk wij spreken, maar zijn Hebreuwsch, ook waar het proza is, half zingt. De Hebreuwsche accenten behouden hier nog de heugenis van.

Hieruit verklaart het zich dan ook, dat uit de Middeleeuwen zoo weinig proza en bijna alles in poëzie tot ons is gekomen, zelfs waar de gemengde vorm uitkwam van het poëtisch proza in het leerachtig gezongen, in kroniek, of in den Rijmbijbel.

Het is uit dien hoofde volkomen natuurlijk, dat oudtijds ook de Roman in maat en rijm uitvloeide, terwijl ze bij ons den gebonden stijl varen liet.

Toch komt hier een tweede oorzaak bij.

Bij het magtige van de realiteit hoort ook de magtige taal. Een epos was kunst-product van de hoogste orde. Het poëtisch inleven in de overweldigende gebeurtenis, die stoffe voor het *Heldendicht* zou vormen, spande den geest, bracht het gevoel in de golving van bewondering en verheerlijking; en de kunst, die het beeld zou scheppen, koos daardoor vanzelf de gebonden taal van maat en rijm.

Het *Heldendicht* beweegt zich op het terrein van het verhevene, en het verhevene uit zich als vanzelf in maat. De hymne aan God kan geen proza zijn. Wat in het hart rythmisch gevoeld wordt, neemt ook in onze taal vanzelf den *rythmischen* vorm aan, en wat is maat in het dicht anders, dan juist dat rythmische in de golving van onze gewaarwordingen.

Maar even natuurlijk was het dan ook, dat de Roman, die van dat verhevene terrein afdaalt naar de vlakke van ons gewoon menschenlijk leven, omdat ze geen golving te weegbracht in het hart van den verdichter, ook in haar taal aan den proza-vorm voorkeur schonk.

Een derde oorzaak kwam hierbij.

Op zich zelf toont toch de historie, dat rijm en maat oudtijds ook gekozen werden bij de uiting van het min-verhevene, tot zelfs bij de kroniek.

Nog een andere oorzaak moet dus hebben medegewerkt, om destijds aan maat en rijm voorkeur te geven; een oorzaak die nu moet weggevalen zijn, en daardoor aan het proza de heerschappij moet hebben bezorgd.

Die andere oorzaak nu ligt daarin, dat wie oudtijds *luisterde* en *hoorde*, nu *leest*.

Het lezen was oudtijds het voorrecht van zeer enkelen, en zelfs de edelen op hun sloten en kasteelen lieten een klerk of zanger komen, die hun voorlas of voorzong.

Eerst de drukpers heeft ons van *hooven* tot *lezen* gebracht. Kunnen lezen zoo oudtijds geen zin noch nut hebben gehad, want men had geen boek, en de handschriften waren zoo peperduur, dat slechts een zeer enkele zich die kon aanschaffen.

Daarom moest men toen wel zingen op maat, omdat alleen wat maat houdt, zich in het geheugen prent, en uit het geheugen zich voortplant.

Zonder maat en rijm kon de heugenis niet voortleven.

Thans echter werd dat alles zoo heel anders. De drukpers gaf ons boeken. De boeken brachten ons tot lezen. Men leest nu zelf, en den dienst dien eertijds maat en rijm deden, om het gehoorde te bewaren, volbringt thans het *gedrukte boek*. We onthouden de dingen niet meer, maar

hebben ze in meer iemand maar slaan in en genieten.

En daar kennen, zien, maar in den verviel elke een vorm v. bij haar we gekomen, da kelijk nog tegenwoordig worpen, en proza.

De uitwerl eens gekozen onder den l. Over die uity haar licht, c. *Homiletiek*. V de orde komt delen stof.

Is die keuze ze van gew die keuze aa den prediker bindt hem a den aard e voortvloei?

De eerste geen vraag. V onverschillig. de meublen i van elk meub ge schrijft, is zeggen, dat d inneemt, er e pen zin is er d dat niet tot heeft, en kan keuze van de geheel van de

Toch valt oogen van ni niets behoeft tekst goed i de keuze van gen nu uitge spel moet wor

Zelfs zijn lieden niet w vrije spel va mag gebonden van dien aard ligen Geest b men het zich Geest, de be ziende, van w zonder dat hij dat hij, zond zulk een tele behoefte der G tekst wordt da wordt liturgis lig beschouwd. / zelf wordt dar keuze, en breng toe, om juist d Heilige Geest g

Nu versta m lijkheid van z het minst niet l aan geen twijf Heilige Geest zoekt, haar g ook met volko prediking op e de Gemeente evenmin betwijf wel beschikt ov zouden zijn on tekst indachtig zelf niet hoe h zijn keuze te perken aan de al van den Heilig is kortweg ongen en stemmen toe

fetie en der ap zulk een rechtst bestaan heeft. J te nemen, dat o de keuze van i meer aan de leid dan aan de w danken was.

Zelfs mengt z vaderen noemde zienigheid“ ten